

PIPICS JÁNOS

„HÁLÁADÓ VERSEK, A' FÜREDI VIZI NIMFÁRÓL” – EGY 1792-ES FORRÁS ÉS FELTÉTELEZETT SZERZŐJE

Bevezetés

Füred, a Balaton és a füredi víz számos irodalmi alkotás ihletője lett az évszázadok során. Jó példa erre a *Háláadó (sic!) versek, a' Füredi vizi Nimfáról* is, amely 1792-ben jelent meg a Magyar Hírmondóban,¹ pontosabban a március 13-án kelt darabjának toldalékában. A szerzőt a folyóirat nem közli, de a szöveg bizonyos részei alapján kikövetkeztethető.

A mű leírásokkal gazdagított beszámoló, mely ugyanakkor egy problémát is felvet, s arra megoldást vár, esedezik az ország nagyjaihoz, teljesítsék kérését. Hosszú, több részre tagolt, páros rímekkel ékes alkotásról van szó, amely megszólítja a füredi nimfát is. A szerzőt, aki aranyerét és veseköveit jött kezelni Füredre régi „kapcsolat” fűzi hozzá, sőt ő is segíteni szeretne neki. Erről és füredi emlékeiről szól az ókori párhuzamokkal díszített vers.

Füred a Magyar Hírmondóban 1790 körül

Füred több helyen is előkerül a korszak sajtótermékeiben. Jó példa erre egy füredi utazás bemutatása a Magyar Kurir 1796-os számaiban², mely tulajdonképpen egy igencsak részletes úti beszámoló Veszprémről, Füredről, Tihanyról, de általánosságban a Balatonról is ír. A tó kapcsán kerül elő a település a Mindenés Gyűjtemény 1790. évi 15. levelében is, a *Magyar Országának nevezetesebb Tavai* című részben.³ Ez 5 tavat mutat be, a többi a következő levélben kerül sorra.⁴ A Balaton az első csoportban van, konkrétan a 2. ismertetett tó a Fertő-tó után. Találunk itt egy érdekes kijelentést: „A' Balaton' vize igen könnyű, és esztendeig (sic!) is el-lehet pintzében tartani úgy, hogy meg-nem bűdösödik.”⁵ Témánk szempontjából érdekesebb azonban a nevezetes helységek felsorolása. Itt Füred rögtön az első. Róla ezt írja az ismertető: „...Füred Szala Várme gyében [van], melly ékeskedik szép szőlő hegyekkel, sok forrásokkal, nevezetesen a' savanyú-víz' forrásával, melly ennek határában esik a' Balaton parton, 's a' mellynek vizének italára minden nyáron sok idegen vendégek jelennek-meg.”⁶

Kicsit korábbi a fentieknél a Magyar Könyv-ház egy 1783-as összefoglalója,⁷ amelyben szintén felbukkan Füred, mivel az ismertetett útikönyvben is említi a szerző.⁸

A Magyar Hírmondóban négy fontosabb említést találunk. A Hírmondót 1792. július 23-án Pestről arról tudósítják, hogy a nádor a prágai koronázás előtt még Füredre szándékozik menni.⁹ Az időpont stimmel, I. Ferencet (1792–1835) ugyanis augusztus 9-én koronázták cseh királlyá Prágában, a szövegben még említett frankfurti koronázás pedig július 14-én történt. Az itt szereplő nádor egyébként Sándor Lipót főherceg, aki 1790 és 1795 között viselte a hivatalt.

A Hírmondó 1793-ban egy igazi szenzációról számol be.¹⁰ A bánáti postamester, Pilli János egy reménytelen betegségből gyógyult fel. Kálváriáját ismertetve említi az írás Füredet is. Barátai tanácsára érkezett ide a beteg, ám Füreden sem sikerült meggyógyítani, igaz, megmenekülését végül mégiscsak ennek az útnak köszönheti, hisz így találkozott későbbi gyógyítójával, a füredi, de a tél miatt éppen Veszprémbe tartózkodó seborvossal, Siller Jánossal. 1796-ban egy másik füredi orvostól olvashatunk, aki még 1794-ben feltalálta a mesterséges keserűs „természeti mássát,”¹¹ amiről egyébként a Magyar Kurir is írt.¹² 1798-ban pedig a munkácsi savanyúvízről állítja azt a tudósítás, hogy egyre többen látogatják, s hogy a vizsgálatok szerint nem rosszabb a minősége a füredinél.¹³

E négy részlet mellett megtaláljuk Füredet, mint lakhelyt azon személyeknél is, akiknél egy-egy a Hírmondóban említett könyv megtalálható, ezek között a „partnerek” között van a füredi Szép Gergely is,¹⁴ aki egyébként egyike volt a jelentéseket beszedő személyeknek,¹⁵ sőt fizetni is lehetett nála a Hírmondóért.¹⁶ Érdekesség, hogy ugyancsak ott találjuk őt a Magyar Kurir vidéki szerkesztői között.¹⁷

A forrás és a szerző

Az itt közölt vers egy hosszú, négy, eltérő terjedelmű részre osztott szöveg. Témája a lírai én Füreden töltött időszaka s az ennek hatására benne felvetődő problémák. Az indító alaphelyzet a kút felépítése, környezete, és annak gondjai. Már rögtön az elején megtudjuk, a költő szót emelt már korábban is az ügyben, azt szeretné, ha a régi állapotokat állítaná vissza, s erre már a haza nagyjait is kérte. Csak ezután következik az részlet, mely a megérkezését (Arács felől) és a szállása elfoglalását meséli

el. Kiderül, hogy aranyér és vesekő gyötri, betegségét már bécsi és győri orvosok, borbélyok is kezelték például piócával, a terápiák azonban nem használtak. Ezért utazott a szerző Füredre, gyógyulásért, de már korábban is járt ott, sőt, a vers alapján sajátos kapcsolat fűzi őt a Nimfához, e szerelemszerű érzelem, rajongás a későbbiekben még előkerül.

Meglepő elem, hogy a Nimfa köszönti őt, mi több „mások” hallására¹⁸ üdvözlí, s utána hosszasan beszél hozzá. Ez az a részlet, melyből valószínűsíthető, hogy a szerző Nagy János. A nimfa a *Nyájas Múzsza* szerzőjének nevezi a költőt, azt pedig ő írta, és 1790-ben jelent meg Győrben.¹⁹ Abban a gyűjteményben egyébként egy másik füredi témájú alkotása is szerepel, *A' füredi vízi nimfának keserves panasza* című vers, amely ugyanúgy a tizenkét oszloppal körülvett „rabról” szól, és az ország nagyjait kérleli. Ez alátámasztja az előzményeket. A szerzőséget tanulmányában²⁰ egyébiránt Perger Gyula is megerősíti, ő a verset Nagynak tulajdonítja, s idéz is belőle.²¹

Nagy Jánosról az utóbbi idők közköltészeti kutatásainak eredményei mellett két régebbi műben is tájékozódhatunk. Az egyik Horvát Jánosnak a magyar irodalmi népiességről írt monográfiája,²² a másik pedig Kerényi Olaf Nagyról írt könyve.²³ A korszak (főleg főműve és a megjelenését követő vita révén) ismert költője Nagyváradon született 1732-ben. A jezsuita rend tagja lett, később káplán Győrben, majd Szany plébánosa 1778-tól 1803-as haláláig. Költőként magyarul és latinul egyaránt publikált, művei között több, a kor költészetében gyakori „keserves” található. Ugyancsak nem volt ritka az anonim publikálás sem, így az ő életművében is előfordul.²⁴ Versein Faludi Ferenc hatása érződik,²⁵ egyik legismertebb munkája a *Pápa városát ditsérő bakonyi leány*,²⁶ amely a *Nyájas Múzsában* is szerepel, mint a *Gúnyoló, 's más víg énekek XXIV. éneke*. Művei formailag egyszerűek, a páros rím mellett azonban voltak keresztrimes munkái is.²⁷ Nagy ellenfele az a Szaitz Leó volt, aki élesen bírálta őt erkölcsstelen verseiért. Az oroszlán, amely, ahogy Perger Gyula is rámutat,²⁸ az itt közölt versben is szerepel, az ő metaforája (a nevére utalva), erre bizonyíték az 1790-es gúnyvers, *Az Oroszlány és a' Nyájas Múzsza* is.²⁹ Szaitz egyébként válaszolt is rá, s kettejük között komoly ellentét alakult ki. Nagy itt bemutatott költeményében háromszor említi őt (noha ellenfele ebben az évben, 1792-ben elhunyt), kétszer az „oroszlán” szóval és egyszer nevének kezdőbetűjével (L).³⁰

Utóbbi a Nimfa tanácsában szerepel, ugyancsak ő mondja a költőnek, hogy ne éljen az orvosságokkal s a különféle kiegészítő szerekkel, a víz ugyanis

önmagában is hatásos lesz, ő, a Nimfa segíteni fog rajta. A szerző valóban jobban lett, s ezt azzal is bizonyítja, hogy azt írja, egészsége mellett alkotói kedve is helyreállt, irodalmi kérdésekben is kész volt megnyilvánulni, harcba szállni a „Kánász-írókkal.”³¹ A következő sorban olvasható a „Szembe szökni, bátor Vad-Oroszlányokkal!”³² rész, ami szintén Szaitzra utal.

A gyógyító erőt Nagy egyértelműen a víznek tulajdonítja, itt szerepel ugyanakkor a „szüz Nimfátskának serkedő tejével”³³ kifejezés is, ami minden ellentéte ellenére csak oximoron, költői képként egyszerre mutatja a víz életadó erejét és a Nimfa tisztaságát.

A második egység ezek után egy indoklás és egy önigazolás is egyben: ha ilyen segítőkész volt a Nimfa, s meggyógyította a költőt, aki csupán annyit tett, hogy megkérte erre, s néhány versében megörökítette, mi mindent tehet meg akkor azokért, akik teljesítik kívánságát s a neki tetsző helyzetbe állítják a kutat. Ennek a résznek a zárógondolata az, hogy nagy kincs a füredi víz, s éppen ezért törődni kellene a kút környezetével, legalábbis ezt sugallja a szerző azzal, hogy fákat kíván köréje. Mindez azonban már megvalósulóban, s erről tudósít a harmadik egység eleje, amely a parkosítást mutatja be.

Schilson báró említése itt nem véletlen, többször szerepel például Lichtneckert Andrásnak a füredi fürdőtelep történetéről írt tanulmányában is.³⁴ A királyi kamara pesti kamarai kerületének adminisztrátora³⁵ fontos szerepet játszott Füred fejlődésében: ő tervezte a, későbbi nevén, Ófürdőházat,³⁶ és az irányításával készült 1790-ben az angolkert,³⁷ de más téren is sokat tett a környékért.

Ha római istenek is itt töltik az idejüket, mondja ezután a költő, miért furcsa az, hogy az emberek is. A harcban megfáradt vagy éppen megsérült katonák pihenésért, gyógyulásért érkeznek Füredre, a betegek gondjaikra kezelésért, de olyan is van, aki csak ide jön üdülni, élvezni a nagyra becsült vizet. Ideális világot tár elénk a vers, itt az urak nem csak együtt töltik idejüket a szegényekkel, de kötetlenül tudnak beszélgetni is velük. Mindezek tükrében fejleszteni kellene a környéket, mondja a költő, új épületeket építeni, parkosítani, de főleg átalakítani a kutat. A kérés megismétlése egyúttal átvezetés is, a záró egység ugyancsak erről szól, ismét kiemelve, hogy a Nimfa meggyógyította őt bajaiból, s hálás lenne azoknak is, akik segítenének rajta.

A vers négy egysége eltérő hosszúságú. Az első 80, a második 12, a harmadik 70, a negyedik 8, sorból áll, összesen tehát 170 sorból épül fel a vers. Pá-

ros rímes formája miatt ez 85 db páros rímet jelent. A középső és az utolsó szakasz hasonló tartalmú, az első epikusabb, míg a harmadik részletezőbb, ókori párhuzamokkal díszített leírás. A hangnem emelkedett, ódai, a Nimfa szinte istennőként jelenik meg, akit körülrajong, felmagasztal a szerző, esedezik hozzá gyógyulásért, s az végül megsegíti. A Nimfa tehát itt a kút és a víz, a tisztaság és az életadó erő mitikus jelképe, azaz a gyógyító füredi víz megszemélyesített alakja.

A nimfák eredetileg a görög mitológiában is hasonló környékeken éltek, „női természetistenségek, melyek forrásokban és patakokban, vagy mellettük”³⁸ laktak. Így tehát természetesnek tűnik egy nimfa felbukkanása a versben, a szerző ismeretében mégis furcsa. Egy ókori motívum már a Nyájas Múza címében is előkerül, Csörsz Rumen István rá is mutat, hogy a kortársak különösnek is találhatták, mivel nem éppen egy katolikus papra utal.³⁹ Ugyanez vehető fel a szépségükről híres nimfák esetében is. A kifejezés egyébként Csokonainál is felbukkan a füredi kúttal együtt *A tihanyi Ekhóhoz* című versében s annak korábbi változatában (*A füredi parton*) is.

Különbségek a másik Füred-vershez képest

A két alkotás, bár mondanivalója azonos, nem csak keletkezési idejében különbözik, formailag is más. Míg a közölt műben páros rímeket, a korábbi költeményben keresztrímeket használt Nagy János. *A' füredi vízi nimfának keserves panasza*⁴⁰ 13 versszakból áll, minden strófa 8 soros. A 3. strófától kezdve a nimfa beszél, ő kérleli az ország nagyjait, az első kettőben Nagy felhívja a figyelmüket a „Füredi Szűz lányka”⁴¹ szavára.

A nimfa kijelenti, hogy nem érdemelt rabságot, s ezután az „indoklás” jön, felsorolja, mi mindent tett ő a hozzá látogatókért. Perger Gyula ennek kapcsán rámutat, hogy meglehetősen részletesen, „szinte naturalista módon”⁴² ismerteti, mit okoz a betegnek az aranyér, igaz az 5-6. versszakban a többi betegség (kólika, vesekő) leírása sem éppen visszafogott. A 7. versszak a tetőpont, a mű igazi mondanivalója. A nimfa szerint, aki ivott a vízből, meggyógyult, s ezért dicsérték a „tehetségét,” mégis, ahogy mondja: „...hála-adás / Helyett most tömlőztben / Vetett az árulás...”⁴³ A 8–11. strófa arról szól, miért nem illik hozzá az aktuális állapot, s a kérésről: szabadítsák őt meg szenvedéseitől. A záró rész két szakasza a legérdekesebb, az ugyanis egy fenyegetést tartalmaz: ha nem teszik meg, amit kér, akkor nem gyógyít többet, sőt ártani fog az odaérkezőknek.

Látható, hogy a két vers hangnemében is különbözik. A korábbi darabban hangsúlyos elem a fenyegetés, ami az itt közölt versben nem szerepel. Érdekes azonban, hogy mindkét esetben a szerző és a nimfa közös megnyilvánulásáról van szó. Az első műben Nagy hívja fel a figyelmet a nimfa panaszára, a másodikban viszont csupán meghallgatja, s az érdemi mondanivalót már ő maga fogalmazza meg. Míg tehát *A' füredi vízi nimfának keserves panasza* valóban egy szomorú monológ, a költő bevezetőjével, addig a *Háláadó Verse, a' Füredi vízi Nimfáról* fő alakja inkább maga Nagy János, a vers a szerző szemszögéből láttatja a helyzetet. Ott Nagy János utazása és az az alatt történtek adják a kiindulópontot, ebbe építi bele a költő a nimfa „megszólalásaként”, köszöntéseként a probléma ismertetését, hogy aztán maga Nagy kérjen és indokoljon.

Közös elem tehát, hogy mindkét műben megszólal a sértett, vagyis a nimfa, csak míg a korábbi alkotás esetében ez áll a középpontban, addig a bemutatott költeménynek ez egyfajta hitelességet kölcsönöz, s rámutat a szerző és a nimfa „kapcsolatára.”

Különbségek más költők Füred-verseihez képest

Kereshetünk más költőktől is Füredről szóló verset a korszakból. Tipikus példa lenne Csokonai már említett művének két változata: a korábbi, *A füredi parton* és a végleges, *A tihanyi ekhóhoz*. Ezek formailag is különböznek a Nagy János-költeménytől, de az természetesen gondolatiságban, kidolgozottságban is elmarad tőlük. Eszünkbe juthat Czuczor Gergely is, akinek epigrammája a füredi fürdő jelképe lett, s bejáratán olvashatták is az odaérkezők. Ő egyébként 1833-as *Komlóssynéhoz* című művében szintén említi a füredi forrást. Ugyancsak felbukkan a település Vörösmarty Mihály *A tihanyi viszhang* című versében és Garay János *A Balaton* című alkotásának VI. részében („Adj gyógyvizedből egy italt, Fürednek szép tündére!”⁴⁴).

Korban kicsit közelebbi Berzsenyi Dániel, aki többször is írt a Balatonról: *Keszthely, A Balaton*. Külön Füredről szóló költeménye is van, *A füredi kúthoz*, amely ugyanúgy kérdés, de a kúthoz, hogy gyógyítsa meg ismerősét is, ne csak őt. Ez természetesen kidolgozottabb, művészebb, mint Nagy „hála-adása”, de nem jelenik benne a Nimfa, ezt a motívumot ugyan Berzsenyi is használja (*A balatoni nympa Gróf Teleki Lászlóhoz midőn a Balatonra szállott*), de nem Füred kapcsán.

Nagyhoz hasonlóan kevésbé ismert tollforgató Bellicz, későbbi nemesi nevén Beliczay Jónás, aki-

nek szintén jelent meg Füredről szóló verse a Magyar Kurir 1796. évi 6. számában.⁴⁵ A mű Decsy Sámuel, a korábban már említett útleírás szerzőjét is dicséri, így könnyen lehet, hogy annak hatására született. Ez a költemény sem olvasható máshol, így amolyan érdekességképpen közlöm a teljes szöveget.

Bellicz Jónás⁴⁶: A' Füredi Ferdöhöz.
Füred! ki a' két Hazában, sőt messzebb elhírhedtél,
Test gyógyító Forrásodról, 's azzal méltán kérkedtél,
Hogy a' leg hasznosabb Ferdő [fürdő], Pannonnak
Bethesdája.⁴⁷

Kebeledben ömledez-fel, 's folydogál tsatornája
Vedd-elő most virtusidat, 's össze szedvén erőt,
Majd Aesculáp⁴⁸ meg-bajolván *mineralis*⁴⁹ kútfordet,
Hazámnak egy kedves Fiját [fiát] ne tsak nyájasan
fogadd,

Hanem Testének épségét a' lehetőségig meg-add!
DECSY⁵⁰ ez, ki nagy lelkének ha bomlana temploma,
Kháron⁵¹ hajóját a' Styxbe⁵² le nyomná talentuma!
Kegyelmes Ég! ne engedjed, hogy meg-hűljön az
a' kéz,

A' melly minden munkáiban a' Haza javára néz,
'S úgy ir, hogy kitsinyek 's nagyok egy aránt kötelesek
Betsülni a' mi DECSY-jé, ha tsak Szivek nemesek!
Sőt el jó az az idő is, hogy a' ki most gúnyolja.
Maradékja, vagy még maga, munkáját megsókolja
[megcsókolja].

Látható, hogy egyszerű kis versikéről van szó. Rövid, 16 soros alkotás, páros rímekkel. Ókori utalások ebben is vannak, klasszicista jellegű mű, melynek a Decsy munkásságának sorsáról, jelentőségéről szóló utolsó két sor csattanószerű befejezést ad. Nagy János verse ehhez képest bonyolultabb felépítésű, hosszabb, és egyértelműen a nimfa kérése köré épül, míg Bellicz művében a központi alak a település, a megszemélyesített Füred.

Itt tehát nincs szó füredi nimfáról, ahogy Csokonainál is tihanyi, Berzsenyinél balatoni szerepel. Mindez azt mutatja, hogy bár a mitológiai alak megjelenése Nagynál „indokolt”, a költői kép nem általános a település kapcsán, ahogy a panasz sem. Azt nem tudni, az „ország nagyjai” mit feleltek, ha egyáltalán eljutott hozzájuk Nagy János első verse, ám az a tény, hogy szükségesnek látta megírni a másodikát, arra utal, nem tapasztalt érdemi változást. Ez persze megkérdőjelezi az általa emlegetett egyetértést („E' vala kesergő panaszom' értelme, / Mellyet helybelyezett minden józan elme”) ⁵³ is. Mindenesetre a későbbi költemény tartalmi hasonlóságai ellenére hangnemében és felépítésében is eltér a korábitól.

A forráskiadás elvei, módszerei

A versnek nem találtam egyetlen teljes kiadását sem antológiákban vagy forrásgyűjteményekben, csak idézetet belőle Perger Gyula már említett tanulmányában⁵⁴ pont Szaitz kapcsán. Ha készült is ilyen, e tanulmány célja nem csupán a mű közzététele, hanem elemzése és a szöveg lábjegyzetekkel ellátott kiadása is.

Az eredeti írásmódot majdnem teljesen átvettem, csupán a kötőjelek közötti szóközt töröltem ki a formai egység miatt. Az említett kötőjeleket egyéb-iránt mindenhol meghagytam, akkor is, ha a mai helyesírásunk szerint nem kellene használni (például ige és mögötte álló igekötő esetén), ahogy a névutóknál vagy az egybeírt eltérő jelentésű szavaknál is. Benn maradtak a szövegben az aposztrófok, sőt nem aktualizáltam a központosítást sem, az is az eredeti írásmódot tükrözi. A hosszú mássalhangzók esetében sem javítottam a maitól sokban eltérő alakokat, viszont a nem kézenfekvő szavaknál, szó kifejezéseknél, szögletes zárójelben megadtam a legvalószínűbb értelmezést.

A vers tagolását ugyancsak megtartottam a három csillaggal való elválasztással együtt. A szövegben szereplő neveket, mitológiai utalásokat szükség szerint lábjegyzeteltem.

Nagy János⁵⁵:

Háláadó Verse, a' Füredi vizi Nimfáról

Tizenkét oszloppal környül-vett Nimfátskám!
Kövel, vas rostéllyal kerített kutatskám!
Mit nem tselekedtem, hogy meg szabadulnál?
Irtam,⁵⁶ reménykedtem Haza' Naggyainál!
Mit irtam? azt, hogy már egyszer Téged' szánván,
Szabadabb folyásra hoznának, óhajtván,
Hogy a' melly erődöt, mint mondják, el-vették,
A' régi hasznával, vissza-térítenék.
Könyörögtem kivált, hogy alább szállítsák
Kútadat, 's hajdani lábra igazgatnák.
Harmadfél láb vala hajdan magasságod,
'S nagyobb hasznot hajtott az alacsonyágod.
Nem te tulajdonod, kávák közt puffadni
Nem három lábnyinál magasbra dagadni;
Ártalmas mindenben a' puffadt kevélység,
Magasra vágyódó negédes büszkeség.
Még három lábnyinál magassabb nem voltál,
Frissen ki-buggyanó vizeddel tápláltál,
Nem párált-ki erőd, 's Martziális tüzed,
Foganatosabb volt, 's tsípősebb az ízéd.
Fel - emeltetésed fogyasztja erődöt,

Ez térsi lustábbá buggyanó vizedet!
 E' vala kesergő panaszom' értelme,
 Mellyet helybe-hagyott minden józan elme.
 Kilentzvenedikben, ezer hét száz után,
 Hozzád jövék ismét *Arátsnak* [Arácsnak] kő-útján.
 Hogy meg-látnám, ha t'án [tán] panaszomnak hasznát
 Vehetném? 's érezném a' viz' foganattyát.
 Alig szállottam le kotsimról, hogy szállást
 Keresnék magamnak. Szerentsés bé-állást
 Szerzett jó Barátom, szobámba bé-mentem,
 'S ágyi holmitskémme [holmicskámme] le is tele-
 pedtem.

A' kúthoz sietek, hogy vizi Nimfámat
 Köszöntsem, szép szókra készítvén a' számát;
 De reám esmérvén, engem' meg-előzött,
 'S mások' hallására imígyen üdvözlött:
 Hozott Isten, *Nyájas Múzsának*⁵⁷ Szerzője!
 Híremnek, nevemnek nagy Védelmeszője,
 Ólvad örömeiben szívem itt léteden,
Füredi Nimfádot védő személlyeden!
 Mivel hálállyam-meg nagy szeretetedet,
 Én hozzám mutatott buzgó hívségedet?
 Vedd jó névvel igaz háláadásomat,
 Hozzád hajló szives jó akaratomat.
 Tudom, *Nyájas Múzsa!* nyomorúságodat,
 Vak arany-eredből jött bádgyadtságodat,
 A' melly a' fejedre sok szédelgéseket
 Hozott, és ezernyi más betegségeket!
 Tudom, hogy veséid rakva vagynak kővel,
 Nagy kint, és fájdalmat okozó fővénnel,
 E' két nyavalyából mostan ki-segítlek,
 Mert nem tagadhatom, hogy téged szeretlek.
 Több aranykádat már el-vitték Doktorok,
Bétsi, Győri híres Borbélyok 's Orvosok!
 'S még se nyitották-ki az arany-eredet;
 Bátor piótzákkal kínozták testedet,
 Kurjongattál szegény, kínodban kő miatt,
 Rágtad fájdalmodban magát a' kő-falat;
 Én leszek orvosom most két nyavalyádnak,
 Ha élsz a' vizével *Füredi* Nimfádnak.
 De ne éllj úgy véle, mint az *Egri L-ó*,⁵⁸
 Nem kell én vizemhez pilula, sem sok só.
 Nem meg-szorultt Fehér-Nemnek orvossága,
 Mellyért meg-adózott az ő torkossága.
 Férfi vagy! Asszonyi szereket ne kóstold,
 Se pilulájával a' szádat ne motskold!
 Mert úgy el talállyák tsapni a' hasadat,
 Hogy *Pápán* sem hozod helyre a' gyomrodat.
 Mondta ezt katzagva, 's én élvén vizével
 E' szüz Nimfátskának serkedő tejével,
 Oszlott bennem a' kő, mentek a' fővények!
 Aldják [áldják] meg e' vizet, magok az Istenek!

Két hét múlva pedig, az arany-erem is,
 Melly mind eddig vak volt, 's a' titkos- süllőm is
 Ki nyílt, mint tavasszal rózsabimbó nyílik,
 'S már vér-szemet kapván, nem vak az arany-lik.
 Újjított [újult] naponként erőm, 's nevelkedett,
 Sőt nyájas tollam is itten olly erőt vett,
 Hogy kész lessz ezentúl, a' Kanász-írókkal
 Szembe szökni, bátor Vad-Oroszlányokkal!⁵⁹

* * *

Ha így bánt e' Nimfa, a' Nyájas Múzsával,
 Ki egynéhány Versnek ki-adott sorjával
 Esedezett, hogy a' mélységből ő vizét
 Ki-húznák, 's adnák meg, előbbeni ízét:
 Miként fog azokon utóbb segíteni,
 Kik mély tömlötzből ki fogják vezetni. –
 Ó! vezessétek-ki Hazánknak Naggyai,
 'S légyetek e' Viznek Nagy Oltalmazói!
 Nagy Kints Országunkban a' *Füredi Nimfa*,
 Éledgyen mellette hárs, nyár-fa, és szil-fa!
 Kerengős szép kertjét tsudállyá *Anglia*,⁶⁰
 És érezze hasznát minden Haza' Fia!

* * *

Telik kívánságom! mert hozzák *Somogyból*
 A' fiatal fákat, 's a' szomszéd *Bakonyból*;
 Nőnek a' lugosok, és árnyékos ernyők,
 Kár, hogy el-maradnak a' zöldellő fenyők.
 Báró *Schilsonra*⁶¹ van bízva az ékes kert,
 Ki sok ezer fákat már földbe ültetett;
 Hogy meg-foganodván, e' kútnak vidékje
 Ékesedjen vélek domború melléke.
 Már is kertre mutat ékes rajzolása,
 Virágos Tábláknak kies az osztása,
 Ide vészi *Flóra* virágzó lakását,
Tzéres, és *Pomóna*⁶² az ő sétálását.
 A' szomszéd hegyekből *Bakhus* ide siet,
 Boros nagy hasával, a' mint lehet, iget;
Jupiter, *Neptunus*, és *Plútó*⁶³ is itten
 Múlatozik, bátor mind a' három Isten.
Jupiter menydörgő nyilait felejtí,
 'S egy kis Kápolnában Nagyságát el-rejti.
Neptunus, Balaton' öblében úszdogál,
 Én vizi Nimfámmal minden nap szembe áll,
 Habjait feléje hányván, nyájaskodván,
*Nájádek*⁶⁴ Seregét Társaságba híván.
Plútó, fa-barlangban meleg ferdőt érleszt.
Káron,⁶⁵ hajójával semmit itt el nem vesz.
 Mert a' sok Lelkeket, vagy Eliziumba,⁶⁶
 Vagy ha azt kívánnyák, ált [által] viszi Somogyba.

Három *Ganimédes*⁶⁷ terít itten asztalt,
 'S a' mint ki kívánnya, úgy méri az italt.
Mármárosban [Máramarosban] termett sónak nints
 itt héja [híja],
 Se borsos nektárnak, tsak az erszény birja.
 Ha már Istenek is a' *Füredi Nimfát*
 Annyira kedvellik, hogy el-lepik kútját:
 Mi tsoda, ha tanyát készít itten más is?
 'S ide kívánczik Úr, szegény, 's *Magnás* is.
 Mi tsoda? hogy a' kik Mársnak Táborában
 Forgatták kardjokat a' véres tsatákban,
 Ott el-nyomorodván, itten Panatzéát⁶⁸
 Keresnek, 's talállyák sebek' orvosságát?
 Mi tsoda? hogy a' kit az epe nyomorgat,
 A' *Füredi Vizre* az nyáron számot tart?
 'S én Vizi Nimfámnak orvosló vizéhez
 Úgy siet, mint szarvas a' patak' eréhez?
 Mi tsoda? hogy kiknek semmi bajok nintsen,
 Annyira örülnek e' *Füredi Kintsen*,
 Hogy esztendő számra egynéhány napokat
 Itt akarnak tölt'ni, 's felejtik bajokat.
 Mi tsoda? hogy tagos, izmos *Oroszlányok*,⁶⁹
 Bátor vastag szőrű, 's bőrü Test-bálványok
 Vedleni *Füredre* járnak, és hasokat
 Pilulákkal vesztik, tisztítván gyomrokat?
 Mi tsoda? hogy mint a' *Kasztali* forráshoz,⁷⁰
 Úgy sietnek Múzsák e' Vizi Nimfához?
 Nyájas énekek közt katzagván [nevetvén] azokat.

Az őket tsipdező hitvány szúnyogokat?
 Nagy itt a' nyájasság, szép a' társalkodás.
 Úrral iszik szegény, nints per, patvarkodás,
 Szép a' hárs-fák között a' tsendes sétálás,
 Nevetik a' Nimfák, ha szalad *Pilulás*⁷¹!
 Nints mássa nagy Földön, én Vizi Nimfámnak,
 Nints mássa savanyú szabású kútjának;
 Azért is illendő, hogy ékesíttessen,
 'S több Vendég' számára épület tétessen!
 Illendő, hogy kertek, és sétáló úttzak,
 Több árnyékos helyek, lúgosok, paloták
Füredi Nimfámnak vizét környül vegyék,
 'S annak hírét nevét hiresebbé tegyék!
 De főkép' szükséges, hogy alább szállítsák
 Vizét, 's három lábnál fellyebb ne botsássák,
 Hogy frissen bugygyanó vizét frissen fogván,
 Jobb hasznát érezzük, áldván, magasztalván!

* * *

Ím'! *Füredi Nimfám*! Szerettem Kútatskám!
 Megént értted fárad az én *Nyájas Múzsám*.
 Ezzel is hálálván jó-téteményedet,
 Kő, 's arany-ér ellen, nyújtott kegyelmedet!
 Én tsak esedeztem értted, és segítél!
 Kettős nyavalyámban meg-könnyebbítettél!
 Mit nem fogsz azokkal utóbb tselekedni,
 Kik eleget fognak kérésemnek tenni?

Jegyzetek:

1. Háláadó Versek, a' Füredi vizi Nimfáról. In: Magyar Hírmondó 1. 1792. 369–374. p.
2. A' Magy. Kurír B. Füredre való utazásának, és ottan apródonként gyűjtött tapasztalásainak summás le írása. = Magyar Kurir, 1796. 2. sz. 29–32. p. Folytatásai: A' M. Kurir B. Füredi utazása históriájának folytatása. = Magyar Kurir, 1796. 3. sz. 45–48. p. és B. Füredi utazásom' históriájának folytatása. = Magyar Kurir, 1796. 4. sz. 59–64. p. A szerző valószínűleg a szerkesztő, Decsy Sámuel, Szinnyei József is neki tulajdonítja.
3. Magyar Országának nevezetesebb Tava. In: Minden Gyűjtemény 4. 1790. 233–240. p.
4. Magyar Ország Tavainak folytatása. In: Minden Gyűjtemény 4. 1790. 241–244. p.
5. Magyar Országának nevezetesebb Tava, 1790. 238. p.
6. Magyar Országának nevezetesebb Tava, 1790. 238–239. p.
7. CL. könyv. In: Magyar Könyv-ház 3. 1783. 363–369. p.
8. CL. könyv, 1783. 368. p.
9. Magyar Hírmondó 2. 1792. 141. p. – Sándor Lipót főherceg, nádor füredi látogatására azonban valószínűleg már nem került sor. „Béts. A' múltt Vasárnap (Jul. 29 dikén) reggel indult meg innen Prága felé. Nádor Ispány ő Kir. fő Hge. Rövid ideig való volt itteni mulatása.” Magyar Hírmondó 2. 1792. 154. p.
10. Magyar Hírmondó 3. 1793. 104–106. p.
11. Magyar Hírmondó 9. 1796. 279. p.

-
12. Vö.: A' Glauber tsudállatos Sójaról való Oktatásnak folytatása. = Magyar Kurir, 1799. 9. sz. 142–144. p.
13. Magyar Hírmondó 14. 1798. 180–181. p.
14. Lásd: Magyar Hírmondó 8. 1795. 496. p.
15. Lásd: Magyar Hírmondó 2. 1792. 456. p.
16. Lásd: Magyar Hírmondó 1. 1792. 1. 558. p.
17. Lásd: Magyar Kurir, 1793. 31. sz. 79. p.
18. Háláadó Versek, a' Füredi vizi Nimfáról, 1792. 370. p.
19. Ehhez lásd: Nagy János: Nyájas Múzsza. <https://mek.oszk.hu/07700/07761/07761.htm> (megtekintés: 2020. 06. 22.)
20. Perger Gyula: A „Nyájas Múzsza” és az „Oroszlány”. In: Csörsz Rumen István (szerk.): Doromb. Közköltészeti tanulmányok 7. Reciti, Bp., 2019. 121–144. p.
21. Perger, 2019. 133. p.
22. Horváth János: A magyar irodalmi népiesség Faluditól Petőfiig. Bp., 1927.
23. Kerényi Olaf: A magyar irodalmi népiesség úttörői I. Nagy János szanyi plébános élete és irodalmi munkássága. Pannonhalma, 1939. (Pannonhalmi Füzetek 23.)
24. Csörsz Rumen István, Küllös Imola (s. a. r.): Közköltészet 3. A társadalmi élet költészete 3/B. Közerkölc és egyéni sors. Universitas Kiadó, Bp., 2015. 17.p.
25. Szegedy-Maszák Mihály, Jankovits László, Orlovsky Géza (szerk.): A magyar irodalom története I. A kezdetektől 1800-ig. Gondolat Kiadó, Bp., 2007. 439. p.
26. Csörsz Rumen István: A kesergő nimfától a fonóházi dalokig. Közköltészeti hatások a magyar irodalomban. (1700–1800). Universitas Kiadó, Bp., 2016. 179. p.
27. Csörsz, 2016. 175. p.
28. Perger, 2019. 133. p.
29. Perger, 2019. 128. p.
30. Perger, 2019. 133. p.
31. Háláadó Versek, a' Füredi vizi Nimfáról, 1792. 371. p.
32. U.o.
33. U.o.
34. Lichtneckert András: Az anarchiától a keresztig – A füredi fürdőtelep kialakulásának vázlata. = Füredi História, 2013. 2. sz. 3–13. p.
35. Lichtneckert, 2013. 5. p.
36. Lichtneckert, 2013. 6. p.
37. Lichtneckert, 2013. 7. p.
38. Nimfák. In: A Pallas nagy lexikona. <http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/075/pc007509.html> (megtekintés: 2020. 07. 25.)
39. Csörsz Rumen István: Buffán és Gatya-tó. <https://litera.hu/irodalom/publicisztika/csorsz-rumen-istvan-buffan-es-gatya-to.html> (megtekintve: 2020. 07. 25.)
40. A füredi vízi nimfának keserves panasza. In: Nagy János: Nyájas Múzsza. <https://mek.oszk.hu/07700/07761/07761.htm> (megtekintés: 2020. 06. 22.)
41. U.o.
42. Perger, 2019. 131. p.
43. Lásd: 40. sz. jegyzet.

-
44. Garay János: A Balaton. In: Garay János összes költeménye. <https://mek.oszk.hu/00600/00655/00655.htm> (megtekintés: 2020. 08. 22.)
45. Bellicz Jónás: A' Füredi Ferdőhöz. = Magyar Kurir, 1796. 6. sz. 96. p.
46. Beliczay (ekkor még Bellicz) Jónás (1764 –1845) evangélikus lelkész, 1796-ban Nagygeresden él. Az aláírás szerint is „Nagy-Geresdi Evang. Rector” ld.: Beliczay Jónás In Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/b/b01437.htm> (megtekintve: 2020. 08. 07.)
47. Bethesda: bibliai tó Jeruzsálem mellett, János evangéliumában gyógyító erejű.
48. Aesculapius: Aszklepiosz római megfelelője, a gyógyítás istene.
49. lat. ásványi
50. Decsy (Szinnyeinél Decsi) Sámuel (1742? –1816), a Magyar Kurir alapítója és szerkesztője, a korábban már említett füredi útleírás szerzője. Bővebben lásd: Decsi Sámuel In Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/index.htm> (megtekintve: 2020. 08. 07.)
51. Kharón, latinul Charon: mitológia alak, a holtak lelkeit ő szállította át ladikján Hádész birodalmába.
52. Sztüx (Styx): az alvilág határfolyója és az azt megszemélyesítő nőalak a görög mitológiában.
53. Háláadó Versek, a' Füredi vizi Nimfáról, 1792. 369. p.
54. Perger, 2019. 133. p.
55. A vers név nélkül jelent meg, de a szerző beazonosítható.
56. Utalás a korábbi versre (A' füredi vízi nimfának keserves panasza), mely a Nyájas Múza című gyűjteményben jelent meg 1790-ben. A mű a Magyar Elektronikus Könyvtár állományában online is olvasható: Nagy János: Nyájas Múza. <https://mek.oszk.hu/07700/07761/07761.htm> (megtekintés: 2020. 06. 22.)
57. Nagy János 1790-ben Győrben megjelent versgyűjteménye.
58. Utalás Nagy fő ellenfelére Szaitz (néhol: Szaicz) Leóra (1746–1792), aki 1779-től haláláig Egerben élt. Ld. a Magyar Katolikus Lexikonban <http://lexikon.katolikus.hu/S/Szaicz.html> (megtekintve 2020. 07. 25.)
59. Utalás Szaitzra. Nagy által használt metaforája a keresztnévére utaló „Oroszlány”, azaz oroszlán.
60. Utalás lehet az angolkertekre, amik Angliában is a 18. században jelentek meg.
61. Schilson János báró, a korabeli füredi fejlesztések jelentős alakja, többek között az angolpark is az ő irányítása alatt épült ki 1790-ben.
62. Pomona: a fán termő gyümölcsök római istennője
63. Pluto (Plútó): Eredetileg a görög mitológiában szereplő női alak, később Hádész nevének latin változata.
64. Talán „najádék” vagy „najádok” jelentésű lehet. Utóbbi jelentése: nimfák. A najádok, naiaszok voltak a görög mitológiában például a források kutak őrzői is.
65. Lásd: 51. sz. jegyzet
66. Elízium, Elüszion: túlvilág, az istenek kedveltjeinek otthona a halál után.
67. Ganümedész: görög mitológiai alak, Trósz, Trója alapítója és névadója fia. Miután Zeusz beleszeretett, az istenek pohárnoka lett.
68. Gyógyszer, orvosság, Panakeia (lat. Panacea), Aszklepiosz (Aesculapius) lánya, görög gyógyító istennő nevéből.
69. Perger Gyula Szaitzra való utalásnak titulálta (ld.: Perger, 2019. 133. p.), de lehet egy őt és a hozzá hasonlókat együttesen célzó, általánosabb gúnyolódás is. A következő sor kidolgozottsága a metaforát erősíti.
70. Kasztalia-forrás: a Parnasszosz hegynél (Apollón szent hegye) lévő forrás, itt éltek a görög mitológiában a múzsák vagy másképp a Kasztaliai-nimfák.
71. Pilulás: valószínűleg a gyógyszerész. Esetleg valamelyik gyógyszert szedő fürdővendégre is utalhat. Horribile dictu: az illemhelyre szaladó páciens.